



A könyvtári dolgozók életkora, képzettsége és bérezése a Cseh Köztársaságban

Csehországban 1999-ben és 2004-ben széles körű kutatás vizsgálta a könyvtári dolgozók képzettségi struktúráját, hiszen ez a tényező a könyvtárak küldetésének teljesítésében, a feladatok és tevékenységek megújításában meghatározó szerepet játszik. A kérdőívet 1236 könyvtár kapta meg, melyből 780 közkönyvtár, 456 pedig felsőoktatási, orvosi, múzeumi, katonai, iskolai, kutatói és egyéb szakkönyvtár volt.

2004-ben a megkérdezettek 73%-a (903 könyvtár) töltötte ki és juttatta vissza a kérdőíveket. A nagyobb és jelentősebb köz- és szakkönyvtárak szinte kivétel nélkül részt vettek a felmérésben.

A könyvtári dolgozók *életkori megoszlásában* a 30–50 év közöttiek vezetnek 49%-kal (2724 fő). A második legnagyobb korcsoportot 35%-kal (1945 fő) az 50 év fölöttiek alkotják. A legkisebbnek a 18–30 év közöttiek korcsoportja bizonyult 17%-kal (950 fő). A szakkönyvtárakban ettől némileg eltérően alakult a megoszlás. A két legnagyobb korcsoport itt is vezet (a 35–50 év közötti 42%-kal és az 50 fölöttiek 39%-kal), de összességében korosabbnak tűnik. A legfiatalabbak, a 18–30 év közöttiek 18%-ot képviselnek. Az életkori megoszlás nem tekinthető jónak, mert nincs egyensúlyban a legfiatalabb és a legidősebb, nyugdíjba készülő korosztályok aránya.

A könyvtári dolgozók *képzettségének összetétele* (szakalkalmazottak, technikai-gazdasági munkatársak és egyéb dolgozók) az 1999-es adatokkal összehasonlítva megváltozott. Az elmúlt 15 évben jelentősen csökkent az egyéb dolgozók aránya, vagyis a képzetlen munkaerő száma (1999-ben még 18,7%, 2004-ben csak 4,3%), és növekedett a könyvtárosok aránya (77,8%-ról 84%-ra). Megnőtt azonban a technikai-gazdasági munkakörben dolgozók aránya is, 3,5%-ról 11,7%-ra.

A közkönyvtárakban legmagasabb a középfokú végzettségűek aránya: 43% (ez 1998-ban 46,5%-

volt). A felsőfokú végzettségűek aránya 20%, de ennek csak a fele könyvtárosi végzettségű. A szakkönyvtárakban a szakalkalmazottak többsége középfokú könyvtárosi (35%) vagy nem könyvtárosi középfokú végzettséggel (26%) rendelkezik (1998-ban ezek a számok 32,8%-ot, illetve 26%-ot mutattak). A felsőfokú, nem könyvtárosi végzettségűek aránya 21%, a könyvtárosi felsőfokúak aránya 16% volt a korábbi felmérés során. A 2004-es helyzet a következő: alacsony végzettség 2%, középiskola 12%, középfokú könyvtárosi szakképesítés 39%, nem könyvtárosi középfokú szakképesítés 19%, főiskolai könyvtárosi 10%, főiskolai nem könyvtárosi 12%, egyetemi könyvtárosi 2%, egyetemi nem könyvtárosi 1%, könyvtárosi tudományos fokozat 2%, nem könyvtárosi 1%.

A *nemek megoszlásában* egyértelműen a nők vezetnek, a dolgozók mindössze 9%-a férfi. Néhány szakkönyvtárban a férfiak aránya a 10%-ot is elérte. A felsőoktatási könyvtárakban 2004-re emelkedett a férfiak aránya (14,6%-ra), az orvosi könyvtárakban jelentősen csökkent (4,9%-ra).

A kutatásban vizsgálták a dolgozók *számítógépes felkészültségét* is. A különböző szoftverek, operációs és könyvtári rendszerek használatában a két vizsgálat között jelentős fejlődés ment végbe. A grafikus szerkesztők használatában a dolgozók 30%-a bizonyult jártasnak. Prezentációs programot a dolgozók 40%-a képes alkalmazni. Webszerkesztésre 13–17%-uk képes, adatbázis-keresésben a dolgozók 52%-a jártas, adatbázis-szerkesztésre pedig 46%-uk volt alkalmas. A számítógépes ismereteket a könyvtárosok 2004-ben zömmel (35%) önképzéssel szerezték meg, ez leginkább a szakkönyvtárakban volt jellemző. Második helyen a könyvtárosképző központ tanfolyamai álltak (21%-kal), melyek elsősorban a nyilvános könyvtárak körét érintették. A könyvtáron belüli képzés aránya 15% volt, ami főként az automatizált könyvtári rendszerek bevezetéséhez kapcsolódott. A szükséges szakismeretekhez iskolában

(13%), oktatási ügynökségen (7%), rendszerfejlesztéshez kapcsolódóan (5%), és egyéb helyen (4%) is hozzá lehetett jutni. Az ismeretek megszerzésének legfőbb akadálya 1998-ban még a túlzott költségigény volt; ez a tényező 2004-re 61%-ról 26%-ra csökkent a válaszokban. A képzések időigényességében azonban némi emelkedés tapasztalható: 42%-ról 44%-ra nőtt.

A könyvtárosok *nyelvtudásának* felmérésében 892 könyvtárban 5505 dolgozót kérdeztek meg, ami a dolgozói összlétszám 84,52%-a. A nyilvános közkönyvtárakban az első helyen az orosz nyelvtudás állt (27%), az angol követte 20%-kal, harmadik helyen a német szerepelt 15%-kal. A községi könyvtárakban az orosz és a német nyelvtudás volt jellemzőbb, a nagyobb városokban pedig az angol volt túlsúlyban az oroszral szemben. A szakkönyvtárakban az angol nyelvtudás vezet 39%-kal, utána az orosz következik 38%-kal, a német pedig 23%-kal a harmadik helyen áll. A német nyelvtudás legnagyobb arányban a múzeumi könyvtárakban volt jellemző (39%), míg az orosz katonai könyvtárakban (61%). A nyelvtudás színvonalát az optimális – jó – megfelelő – elégtelen skálán minősítették. A közkönyvtári hálózatban a nyelvtudás színvonala megfelelő volt 44%-ban, elégtelen viszont 39%-ban. A szakkönyvtárakban valamivel jobb volt a helyzet, 49%-ban megfelelő, és csupán 17% volt nem megfelelő.

A kutatás vizsgálta a *képzés támogatottságát* is, a nyelvtudást, az információtechnológiai ismeretek bővítése és a szakmai végzettséget illetően az anyagiak, a szabadidő és a motiváció tekintetében. A közkönyvtárakban a legnagyobb támogatásban a szakmai képzés részesült. Hasonló arányokat mutatott az információtechnológiával kapcsolatos képzések támogatása is. A nyelvtudás megszerzését azonban ebben a körben nem szívesen támogatják.

A *bérezési* feltételeket a közkönyvtárakban 4276 dolgozó, a szakkönyvtárakban 836 dolgozó esetében vizsgálták. Első lépésben a 14 fizetési osztály közötti megoszlást tekintették át. A legtöbb könyvtáros szakalkalmazott a nyolcadik fizetési osztályban található (32%), a kilencedikben 24%, a hetedikben 11%, a tizedikben 10%. A könyvtárosok hagyományosan rossz bérezési helyzetét ez a kutatás is igazolta. 2003. első félévében az átlag-

kereset a Cseh Köztársaságban 16 729 Kč volt, miközben a könyvtárosok átlagfizetése csak 13 692 Korona. 2004-ben az átlagkereset 17 788, a könyvtárosi átlagkereset 15 520 Korona volt, amikor még a magasabb, 11-es fizetési osztályban lévő, felsőfokú végzettségű könyvtárosok bére is csak 1500 Koronával haladta meg az átlagkeresetet.

Összességében megállapítható, hogy az előző kutatáshoz képest emelkedett a képzett könyvtárosok és csökkent a képzetlen munkaerő aránya a könyvtárakban. Csökkent az alapfokú végzettségűek száma is, és jelentősen emelkedett a középfokú és felsőfokú végzettségűeké. Minimálisan csökkent a női nem meghatározó többsége a könyvtárakban (93%-ról 91%-ra). Folytatódott az előregedés mértéke, emelkedett az 50 éven felüli dolgozók aránya (30%-ról 35%-ra). A 60 év felettiek aránya is emelkedett, a fiataloké változatlan maradt (37%).

A könyvtári dolgozók általában hűségeselek intézményükhöz: emelkedett azoknak a száma, akik több mint 10 éve ugyanott dolgoznak. A szakismeretek megszerzésében a könyvtárosképző központok és a könyvtáron belüli képzések szerepe mellett az önképzés meghatározó maradt. Jelentősen javult a képzési ajánlatokkal való megelégedettség. A képzés legfőbb akadálya a vizsgálatkor az időhiány volt. A könyvtári dolgozók 81%-a rendelkezik legalább egy idegen nyelv aktív ismeretével. Az angol nyelvismeret azonban még mindig elmarad a nemzetközi kommunikációs színvonal követelményétől. A legtámogatottabb képzés a szakmai ismeretszerzés, az információtechnológiai ismeretek megszerzése a második helyen áll, legkevésbé támogatott a nyelvtudás fejlesztésére irányuló képzés a könyvtárakban. Jelentősen és általánosan növekedett a könyvtárosok információs írástudása, a szoftverek rutinos használata, de vannak még teendőik e téren. 2004-ben ugyan a könyvtárosok bére az előző évekhez képest határozottan emelkedett, és munkájuk elismerését bérük is kifejezte, ám a helyzet még mindig nem kielégítő.

/RICHTER, Vít: Věková, vzdělanostní a mzdová struktura pracovníků knihoven v České Republice. = Kniznica, 6. köt. 9. sz. 2005. p. 21–29./

(Prókai Margit)